

Ljuba Stojčić :

FROMOV FROJD

in: E. Fromm, Misija Sigmunda
Frojda, Beograd 1978, s. 105-
108, (Grafos Verlag)

[1959a¹¹]

Demistifikacija, pa šta? Navikli smo danas na takve stvari. Već smo pomalo i zasićeni, kao od svake mode na izmaku.

Ovo Fromovo delo pojavilo se pre skoro dvadeset godina kada ta moda obesvećivanja velikana još nije bila uzela maha, a uzdizanje Frojdovog lika u nebesa bilo je u punom joku. To je bio jedan od prvih i retkih glasova sumnje u Frojduvu božansku veličinu, i zbog toga je ovaj glas bio dragocen i spasonosan.

From je ranije već bio uobličio temeljnu kritiku i reviziju Frojdove teorije, prvenstveno u delima *Bekstvo od slobode* (1941.), *Čovek za sebe* (1947) i *Zdravo društvo* (1955). Sada se prihvatio vrlo osetljivog posla da, svega dvadeset godina posle Frojdove smrti u izbeglištvu, čeprka po njegovom unutrašnjem biću. Svakome ostaje da sam prosudi da li je on to uradio sa dovoljno mere i dobrog ukusa.

Ondoda do danas, međutim, objavljeno je dosta knjiga o Frojdu kao čoveku, u kojima se, manje ili više dokumentovano, osvetljava njegova ličnost iz raznih, ranije pažljivo skrivenih uglova. U toj velikoj biblioteci posvećenoj Frojdovim čudima vodi se neprestana rasprava između obožavalaca i skeptika, a javljaju se sve više i skeptični obožavaoci i blagonakloni skeptici.

Možda bi bilo zanimljivo zamisliti se malo danas nad nekim od osnovnih Fromovih, za ono vreme

vrlo jeretičkih, teza o Frojdu-čovjeku i videti kako su izdržale test vremena. Frojdova kuraž, na primer. Ta Frojdova crta, ispoljena tokom njegovog sedamnaestogodišnjeg suočavanja sa opakom bolešću, fascinirala je i njegovog ličnog lekara, otorinolaringologa Maksa Sura, koji je svih tih sedamnaest mučnih godina proveo uz Frojda, posmatrao izbliza njegove patnje i stoičko podnošenje bolova bez pomoći ikakvih sredstava za umirenje, i nije mogao da pronikne u tajnu Frojdove čvrstine. Po Frojdovoj smrti, 1939. godine, Sur se prebacuje u SAD i menja specijalnost — posvećuje se psihoanalizi iz jednog dubokog unutrašnjeg razloga, kako je kasnije pisao, da bi shvatio kako čovek od krvi i mesa može da izdrži sve ono što je Frojd bio u stanju. Sur je 1972. umro, a dve godine posle njegove smrti pojavilo se njegovo obimno delo *Frojd: življenje i umiranje* u kojem se zastupa jedna vrlo radikalna, i za zvaničnu psihoanalizu neprihvatljiva, teza; Frojd se oko svoje četrdesete godine naplo, od hipohondra koga opседа strah od smrti, izvrgao u junačinu koja bez roptanja podnosi bol, a kasnije i mirno gleda smrti u oči, zbog toga što je u kontaktu sa Flisom postao svestan svog latentnog homoseksualizma i imao potrebe da se samokaznjava.

Zanimljivo je da je i sam Frojd imao neke naktuknice u tom smislu, ali su one delovale kao šala na sopstveni račun, koja nije skrnabila njegov zvanični portret. Ima ozbiljnih analitičara za koje ni kompletna Šurova hipoteza ne srozava Frojda, nego mu samo daje ljudske dimenzije.

Zvanična psihoanaliza je slično reagovala i nešto ranije, 1969. godine, na knjigu Pola Rouzena *Brat životinja* o Viktoru Tausku i njegovom odnosu sa Frojdom. Rouzen je politikolog koga su zanimala Frojdova filozofska i politička shvatanja, pa je — u želji da sazna više od šturih odlomaka rasutih po raznim spisima — razgovarao sa velikim brojem Frojdovih savremenika i bliskih saradnika. U tim razgovorima se stalno provlačilo jedno ime kojeg

nije bilo ni u jednoj zvaničnoj istoriji psihoanalize: Viktor Tausk. Kopkalo ga je to ime i po završetku glavnog posla posvetio se njemu. Otkrio je da je dr Tausk bio desetak godina aktivni član najuže Frojdove grupe psihoanalitičara, pre nego što se, 1919. godine, ubio, opalivši sebi metak u slepoočnicu, pošto je prethodno, za svaki slučaj, vezao sebi i omču oko vrata. Ma koliko jezivo, sve to ne bi bilo strašno za psihoanalitički pokret da i Frojd lično ne snosi deo krivice za tu smrt. Rouzen je, iz svedočenja Helene Dojč, otkrio da je Frojd u to, za Tauska kritično, vreme — kada se ovaj bio u Beč iz Beograda, gde je proveo dve ratne godine kao vojni psihijatar okupatorske vojske — odbio da ga primi na terapiju, nego ga je uputio, tada početnici, Heleni Dojč; a zatim joj posle izvesnog vremena zabranio da nastavi dalju terapiju s Tauskom, jer mu je ona prenosila sve što je protiv njega slušala od Tauska.

Da se poslužimo Frommovom idejom o zavisnosti Frojda od svojih prijatelja: odnos prema Tausku je imao mnogo drastičniju sekvencu nego ikadno drugo Frojdovo prijateljstvo sa kolegama i učenicima. Ali, budući politikolog, Rouzen to ponašanje ne tumači toliko Frojdom naravi, koliko njegovom ulogom vođe jednog intelektualnog, zdravstvenog, ali i društvenog pokreta u nastajanju, pokreta koji se bori za uticaj u svetu. Frojd je sigurno imao crte pogodne za ovu ulogu, ali je i ta uloga veoma snažno oblikovala njegovo ponašanje i stavove.

Možda ni Fromu ne bi bilo naodmet da je češće gledao na Frojda kao na učesnika u konkretnim spletoima odnosa čija priroda ne zavisi samo od njega, nego i od držanja ostalih učesnika. Na primer, raskid sa Brojerom. From prebacuje Frojdu na agresivnost prema Brojeru koji mu je dotle predstavljao očinsku figuru, a ne uvida da je Brojer očevidno želeo da „očinski“ poklapa Frojda i kada to Frojdu više nije bilo potrebno (što se vidi i u onom famoznom opraštanju dugova). Kako on-

da izaći iz odnosa zavisnosti ako partner ne želi da se promeni? Agresivnost u službi oslobađanja i rašćenja ne može biti sasvim maligna.

Dodajmo još i to da je moderni feministički pokret počeo već da prevazilazi svoj početni animizitet prema Frojdu (za koji, možda, izvesne zasluge ima i From). Britanska feministkinja Džuliet Mišel ide tako daleko u delu *Psihoanaliza i feminizam* (1974) da tvrdi kako je Frojd svojim idejama više učinio za oslobađanje današnje žene, nego dvojica njegovih mnogo popularnijih otpadnika — Rajh i Leng — zajedno, Naravno, to još ne znači da Frojd lično nije bio ženomrzac, nego samo može da doda još jednu nijansu njegovom bogatom liku.

Ljuba Stojić

